

Förord

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Tim Brooks
Avdelningschef
Tillväxtverket

Caroline Dahlbom & Henrik Storm Dyrssen
Handläggare
Tillväxtverket

Sammanfattning

Tillväxtverket har gett Ramboll Management Consulting (fortsättningsvis Ramboll) i uppdrag att göra en studie och framtidsspaning för att på ett övergripande plan beskriva hur små och medelstora företag i Sverige kommer påverkas av EU:s taxonomi. Som en del av EU:s handlingsplan för hållbara finansiering antog EU en ny lagstiftning vid namn taxonomiförordningen år 2020. EU:s taxonomiförordning skapar ett gemensamt klassificeringssystem för vad som ska få klassas som miljömässigt hållbart. Syftet är att påskynda den gröna omställningen genom att underlätta för investerare att göra hållbara investeringar i Europa. I dag är det endast finansmarknadsaktörer och stora bolag som omfattas av kravet att rapportera hur stor andel av deras verksamhet omfattas av EU:s taxonomi. 2023 utökas kraven då stora bolag också måste rapportera hur pass väl deras verksamhet uppfyller kraven i taxonomin.

Studien visar att införandet av taxonomin har en indirekt påverkan på små och medelstora företag, trots att de ännu inte omfattas av lagkraven. De nya kraven som gäller för stora bolag och finansmarknadsaktörer gör att små och medelstora företag får ökade krav på att kunna tillhandahålla data. Datan ska innehålla information i enlighet med taxonomins klassificeringssystem som visar att de bedriver verksamheten i linje med taxonomins krav. Förutom att leverera rätt data och information kan det även innebära praktiska förändringar i verksamheten. I vilken utsträckning de små och medelstora företag påverkas av EU:s taxonomi, och vilka praktiska förändringar det kan innebära, beror på vilken bransch, vilka kunder och behov av finansiering företaget har.

Det är viktigt att små och medelstora företag förstår hur EU:s taxonomi påverkar affärsrelationerna till andra företag och hur de kan möta de nya kraven. På så sätt kan de bibehålla, eller till och med öka, sin konkurrenskraft och lättare attrahera kapital.

Övergripande slutsatser

Enligt Rambolls slutsatser kommer små och medelstora företag påverkas i varierande grad av taxonomin. Många kommer behöva anpassa sina verksamheter och leverera taxonomirelaterad information vilket betyder att de måste bygga upp metoder och verktyg för att leverera data enligt taxonomins klassificeringssystem. För att kunna möta kraven behövs stöttning och mer kunskap då många små och medelstora företag står oförberedda. Nedan följer ett sammandrag av Rambolls slutsatser.

Mer kunskap om taxonomin

Ramboll vittnar om en generellt låg kunskapsmässig mognadsgrad gällande taxonomin. Det behövs mer tillgänglig information för att förstå grunderna i taxonomin i ett första steg för att i ett nästa steg skapa förutsättningar att förhålla sig till taxonomin. Storbolag och finansmarknadsaktörer har högre kunskap än andra aktörer, men upplever stora svårigheter i att tolka kriterierna. Den information som finns i dag är ofta komplex och svårtolkad vilket gör att tröskeln för att sätta sig in i taxonomin är onödigt hög.

Taxonomin påverkar i olika utsträckning

Små och medelstora företag kommer att påverkas indirekt av taxonomi i olika utsträckning beroende på verksamhetens bransch och affärsrelationer. Finansmarknaden uttrycker att deras fokus på hållbarhet ökar och att taxonomi är en av flera drivkrafter till detta. Allt fler fonder, investerare och banker kommer sannolikt att ställa krav på att små och medelstora företag ska lämna data som visar att deras aktiviteter är i linje med taxonomi. Flera storbolag uttrycker att de är beroende av att leverantörerna, som ofta är små och medelstora företag, kan leverera information för att själva kunna rapportera i linje med taxonomi.

Många små och medelstora företag behöver ta fram ny information

Ramboll menar att storbolagen kommer behöva mer insyn i sina värdekedjor och kommer därför behöva inhämta mer data och information från sina leverantörer. Alla aktörer, särskilt finansmarknaden, understryker att det kommer att vara särskilt viktigt för bolag att lämna uppgifter kring taxonomins minimikrav gällande social hållbarhet (minimum safeguards) och att inte orsaka skada på något av de sex miljömålen (DNSH-kriterier).

Små och medelstora företag är oförberedda

Ramboll pekar på att små och medelstora företag inte har någon beredskap eller har förberett sin verksamhet för att leverera data och uppgifter i enlighet med taxonomins klassificeringssystem. För företag som verkar i mellanproducerande led i leverantörskedjan kan bristen på förberedelse vara särskilt allvarligt eftersom det kan ge negativa konsekvenser för affärerna. Ofta är dessa mellanproducerande företag beroende av att göra affärer med stora bolag. De måste därför i sin roll som leverantör tillse att rätt information och data finns som kan bidra till att storbolaget kan uppfylla taxonomi. När storbolag och finansiärer har utvecklat riktlinjer och kan ställa tydliga krav på små och medelstora företag är det viktigt att de har förberett sig i högsta möjliga mån för att säkra att de har förutsättningar att rapportera i enlighet med kraven.

Rådgivande insatser kommer behövas

Taxonomi är teknisk, och kan upplevas som komplicerad och svårtolkad. Många berörda aktörer arbetar aktivt idag för att förstå taxonomi och dess kriterier. Det pågår idag flera insatser hos företag, branschorganisationer och andra aktörer för att säkerställa att det finns tillgänglig information och stöttning för att kunna rapportera. Det är dock skillnader i hur långt olika bolag och branscher har kommit och de intervjuade aktörerna uttrycker att det behövs mer kunskap och rådgivning för att kunna hantera taxonomi.

Tillväxtverkets rekommendationer

Nedan följer Tillväxtverkets huvudsakliga rekommendationer utifrån vad Ramboll kommit fram till i studien:

Regeringen bör ge ett uppdrag att utreda och följa taxonomins implementering i olika branscher

I dagsläget är det osäkert gällande när och vilka företag inom vilka branscher som kommer att implementera taxonomi. Utöver de företag som är direkt berörda konstaterar Tillväxtverket att många små och medelstora företag i leverantörskedjorna kan komma att påverkas och behöva påbörja anpassning i linje med kravställningar från större bolag. Tillväxtverket föreslår därför att någon myndighet bör få i uppdrag att kartlägga och följa taxonomins implementering och

verkningar inom olika branscher, från industrin ned till de små och medelstora företagen.

Regeringen bör ge ett uppdrag att ta fram kunskapsstöd till små och medelstora företag rörande taxonomins tillämpning

För de små och medelstora företag som kommer att påverkas av taxonomin, kommer sannolikt betydande resurser behöva läggas på att utreda behov och förutsättningar för anpassning i förhållande till taxonomin. Det kan till exempel handla om huruvida företaget måste rapportera, produktutveckla eller på andra sätt anpassa verksamheten i företaget. Detta riskerar att leda till en stor kostnadsbörda för de mindre företagen. Regeringen kan underlätta för dessa företag genom att ge någon myndighet ansvar för att ta fram ett nationellt kunskapsunderlag om taxonomins påverkan på företag inom olika branscher, med vägledning kring taxonomins tillämpning och behov av anpassning i företagen.

Regeringen bör utse en samordnade myndighet för taxonomins implementering

Finansinspektionen är redan nationellt ansvarig myndighet för finansmarknadens regel efterlevnad rörande taxonomin. Ingen myndighet har dock något utpekat ansvar för att stödja företagen med taxonomins implementering. Tillväxtverket rekommenderar därför att regeringen ger ett uppdrag till någon myndighet att samordna samverkan mellan berörda myndigheter kring stöd till företagens implementering. Det vore också önskvärt att någon myndighet ges ansvar för kartläggning av företagens anpassning till taxonomin.

Innehåll

1	EU-taxonomin – ett gemensamt språk för hållbarhet	6
1.1	Kunskap om hur små och medelstora företag kan påverkas	6
1.2	Studien baseras på en litteraturstudie och intervjuer	7
1.3	Rapportens disposition.....	7
2	Introduktion till EU-taxonomin	8
2.1	EU-taxonomin är en del av EU:s gröna given	8
2.2	Ett gemensamt språk för vad som ska anses hållbart.....	8
2.3	Företag behöver uppfylla tre kategorier av kriterier.....	9
2.4	Taxonomiförordningen berör tre olika lagstiftningar	10
2.5	Rapporteringen fokuserar på finansiella nyckeltal.....	12
2.6	Rapporteringskraven kommer att införas stegvis.....	12
2.7	Taxonomiförordningen berör samtliga sektorer	13
2.8	EU-taxonomin kommer sannolikt utökas och skärpas över tid	14
3	Taxonomins påverkan på storbolag och finansmarknadsaktörer	14
3.1	EU-taxonomin konsekvenser för storbolag.....	14
3.2	Finansmarknadsaktörer och bolag med finansiella produkter	17
4	Taxonomins påverkan på små och medelstora företag	20
4.1	Taxonomins påverkan på små och medelstora företag	20
4.2	Osäkerhet om kravbild på små och medelstora företag	21
4.3	Företagen påverkas olika beroende på kontext	21
4.4	Företagen behöver förstå sin relation till taxonomin	22
4.5	Konkurrensfördelar för de företag som uppfyller taxonomin	22
4.6	Utmaningar för företag som inte uppfyller taxonomins krav.....	23
4.7	Företagens administrativa börda kan öka	23
5	Behov, utmaningar, möjligheter för företagen	24
5.1	Taxonomins implementering ger upphov till nya behov	24
5.2	Brist på riktlinjer och tydlighet är en stor utmaning.....	25
5.3	Konkurrensfördel för de företag som lyckas	25
5.4	Risker med taxonomins implementering	25
6	Stöd till företagen.....	27
6.1	Flera myndigheter som berörs av EU-taxonomin.....	27
7	Relevanta stödinsatser	28
8	Slutsatser och rekommendationer.....	30

1 EU-taxonomin – ett gemensamt språk för hållbarhet

EU-taxonomin kan enklast förklaras som ett gemensamt språk för vad som ska definieras som miljömässigt hållbart. Syftet med taxonomin är att ge företag, investerare och beslutsfattare lämpliga definitioner av vilka ekonomiska verksamheter som kan anses vara miljömässigt hållbara. På så sätt kan investeringar flyttas dit de behövs som mest och skapa bättre förutsättningar för EU att nå sina hållbarhetsmål.

2020 antog EU en ny lagstiftning som benämns taxonomiförordningen, eller förordning 2020/852. Enligt taxonomiförordningen ska de bolag som omfattas av förordningen rapportera hur deras aktiviteter är förenliga med taxonomin. Initialt är det endast finansmarknadsaktörer och stora bolag som omfattas av kraven i förordningen. Men även andra aktörer, som små och medelstora företag, kan indirekt komma att påverkas av taxonomin eftersom de har affärsmässiga relationer med storbolagen.

Tillväxtverket bedömer att det är angeläget att förstå och bemöta små och medelstora företags förutsättningar att möta de krav och utmaningar som taxonomin medför. Myndigheten har därför gett Ramboll Management (Ramboll) i uppdrag att göra en analys och framtidsspaning om taxonomins möjliga påverkan på små och medelstora företag i Sverige. I den här rapporten sammanfattar Ramboll resultat och slutsatser från studien. Målgrupperna för studien är Tillväxtverket, regioner/regionala utvecklingsaktörer, företagsfrämjare samt eventuellt andra besökare på Tillväxtverkets webbplats.

1.1 Kunskap om hur små och medelstora företag kan påverkas

Detta är explorativ studie inom ett område som är relativt outforskat i Sverige. Studien ska på ett övergripande plan skapa kunskap och förståelse för EU-taxonomin samt beskriva dess konsekvenser på de aktörer som omfattas av lagkravet och de som indirekt påverkas. Fokus ligger på att utreda och skapa en förståelse för hur små och medelstora företag kan påverkas indirekt av taxonomin genom sina affärsrelationer och åtaganden. En viktig del i uppdraget är också att förstå vilka aktörer som kan ta en roll i att sprida kunskap om taxonomin och utifrån vilka perspektiv dessa aktörer verkar.

Studien besvarar följande centrala frågeställningar:

- Vilka former av indirekt påverkan medför taxonomin på små och medelstora företag som ett resultat av taxonomins direkta påverkan på aktörer som omfattas av rapporteringskravet?
- Finns det branscher där kopplingen till taxonomin är extra tydlig och på vilket sätt påverkas företagen i dessa branscher?
- Vilken nödvändig generell omställning för små och medelstora företag kommer taxonomin sannolikt att medföra?
- Vilka gemensamma behov finns hos små och medelstora företag i omställningen?

- Vilka kunskapsgap finns kring taxonomins påverkan på små och medelstora företag?
- Hur kan regionala utvecklingsaktörer (RUA) och statliga myndigheter vara med och skapa förutsättningar för den omställning som kan vara nödvändig för små och medelstora företag?

1.2 Studien baseras på en litteraturstudie och intervjuer

Studien baseras på data från flera källor. Ramboll har dels genomfört en litteraturstudie där de tagit del av sekundära källor som rapporter och andra skriftliga underlag, dels kvalitativa intervjuer med berörda aktörer som finansbolag, storbolag, branschorganisationer och regionala utvecklingsaktörer. Totalt 14 intervjuer har genomförts med 12 aktörer. Syftet med intervjuerna var att få svar på frågeställningarna utifrån aktörernas verklighet, och skapa förståelse för deras situation och behov. Urvalet av intervjupersoner gjordes i dialog med Tillväxtverket och utifrån information från litteraturstudien. För att få en branschöverskridande förståelse för taxonomins indirekta påverkan på små och medelstora företag intervjuades bolag inom olika branscher. För mer detaljerad beskrivning av studiens genomförande och metoder, se bilaga 2.

Studien har i stor utsträckning utförts genom samskapande med Tillväxtverket. Detta för att bidra till ett gemensamt lärande under processens gång och förståelse för EU-taxonominns innebörd för enskilda aktörer och företag.

1.3 Rapportens disposition

Rapporten är disponerad på följande sätt. I kapitel 2 ges en övergripande introduktion till EU-taxonomin. I kapitel 3 presenteras taxonomins konsekvenser för storbolag och finansmarknadsaktörer. I kapitel 4 redovisas taxonomins påverkan på små och medelstora företag. I kapitel 5 diskuteras utmaningar, möjligheter och behov som kan uppstå för små och medelstora företag till följd av EU-taxonomin. I kapitel 6 beskrivs vilka offentliga aktörer som är relevanta för att erbjuda stöd till företagen avseende EU-taxonomin. I kapitel 7 resonerar det kring vilka typer av stöd som behövs för att möta företagets behov och utmaningar. Slutligen presenteras Rambolls övergripande slutsatser och rekommendationer i kapitel 8.

Det bör även nämnas att taxonomin är ett område som i hög grad präglas av engelsk terminologi. I den här rapporten används i möjligaste mån svenska begrepp för att beskriva taxonomin. I de fall som det inte finns motsvarande svenska begrepp eller där det engelska begreppet är mycket väl etablerat i Sverige har de engelska begreppen valts.

2 Introduktion till EU-taxonomin

Taxonomiförordningen är en ny EU-lagstiftning som ska påskynda EU:s omställning till ett hållbart samhälle. I detta kapitel beskrivs förordningen och hur den införs i Sverige.

2.1 EU-taxonomin är en del av EU:s gröna given

Den europeiska gröna given är ett paket med politiska initiativ som ska säkerställa en rättvis övergång till ett miljömässigt och socialt hållbart samhälle och ekonomi, där ingen människa eller plats lämnas utanför omställningen. Syftet är att EU ska uppnå redan fastställda miljömål om en grön omställning och klimatneutralitet till 2050, samt ett rättvist och välmående samhälle med en modern och konkurrenskraftig ekonomi.¹

För att uppfylla den gröna given behöver finanssektorn bidra genom att rikta finansiering till omställningen. Som ett led i detta har EU antagit en *handlingsplan för finansiering av hållbar tillväxt* där EU-taxonomin är en del av handlingsplanen. Nämda handlingsplan innehåller tre centrala lagstiftningsinitiativ med syftet att:²

- Öka transparens genom integrering av miljö, socialt ansvar och bolagsstyrning (på engelska *environmental, social and governance, ESG*) i riskbedömningar
- Öka jämförbarhet kring investeringars koldioxidavtryck genom nya referensvärden för hållbara investeringar
- Inrätta ett EU-klassifikationssystem, det vill säga en taxonomi, för hållbara ekonomiska verksamheter

2.2 Ett gemensamt språk för vad som ska anses hållbart

EU-taxonomin kan enklast beskrivas som ett gemensamt språk och klassificeringssystem för vilka ekonomiska aktiviteter som ska anses vara miljömässigt hållbara. EU:s nya lagstiftning, taxonomiförordningen, ligger till grund för EU-taxonomin. Genom taxonomiförordningen ställs upplysningskrav på både företag och aktörer på finansmarknaden att rapportera hur de uppfyller kraven i EU-taxonomin. På så vis kan taxonomi hjälpa investerare att identifiera och jämföra miljömässigt hållbara investeringar.³

EU-taxonomin bygger på EU:s miljömål:⁴

1. Begränsning av klimatförändringar
2. Anpassning till klimatförändringar
3. Hållbart nyttjande av vatten och marina resurser, det vill säga resurser som finns i havet
4. Omställning till en cirkulär ekonomi
5. Förebyggande och kontroll av föroreningar

¹ Europeiska rådet, *Den europeiska gröna given*, <https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/green-deal/> Hämtat 2022-10-25

² Europeiska kommissionen, *Action Plan: Financing Sustainable Growth*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC009> Hämtad 2022-10-26

³ Finansinspektionen, *Taxonomi*, <https://www.fi.se/sv/hallbarhet/regler/taxonomi/> Hämtad 2022.10.30

⁴ Europeiska kommissionen, *Hållbar finansiering och EU:s taxonomi EU-kommissionen vidtar nya åtgärder för att styra investeringar mot hållbara verksamheter* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/ip_21_1804 Hämtad 2022-10-30

6. Skydd och återställande av biologisk mångfald och ekosystem

Till taxonomiförordningen finns så kallade delegerade akter som är kopplade till respektive miljömål. De delegerade akterna är kompletteringar till lagstiftningen med tillhörande bilagor som specificerar vilka olika ekonomiska aktiviteter som ingår i EU-taxonomin.⁵

För att avgöra om ett företag omfattas av taxonomin måste företaget först undersöka om de bedriver ekonomiska verksamheter som finns listade i taxonomin. Det är endast de ekonomiska aktiviteter som finns listade i taxonomin som i ett nästa steg ska utvärderas om de möter kraven i taxonomin. Övriga ekonomiska aktiviteter omfattas inte av kraven i taxonomin.⁶

I bilagorna till de delegerade akterna finns tekniska granskningskriterier definierade för respektive ekonomisk aktivitet. För att en verksamhet ska kunna argumentera för att de på ett väsentligt sätt bidrar till miljömålet måste kriterierna uppfyllas. Om samtliga kriterier uppfylls innebär detta att den ekonomiska aktiviteten är *i linje* med EU-taxonomin.⁷

EU har publicerat en delegerad akt för de första två miljömålen, det vill säga *Begränsning av klimatförändringar* och *Anpassning till klimatförändringar*. Rapporteringskravet för de företag som omfattas av dessa två miljömål trädde i kraft under 2022 (räkenskapsår 2021). För mer information om vilka företag som omfattas av obligatorisk rapportering enligt taxonomi, se avsnitt 2.6.

En delegerad akt för övriga miljömål är ännu inte införd i EU. Tillhörande bilagor finns enbart som utkast vid tidpunkten för den här rapporten (december 2022). EU har kommunicerat att företag förväntas rapportera för samtliga sex miljömål under 2023 (räkenskapsår 2022). Detta är dock inte helt fastställt ännu.⁸

2.3 Företag behöver uppfylla tre kategorier av kriterier

Inom EU-taxonomin finns tre olika kategorier av kriterier som ska efterlevas för att en ekonomisk aktivitet ska klassificeras som hållbar. Dessa kategorier är:

1. **Väsentligt bidrag** till ett eller flera av EU-taxonomin miljösmål (*substantial contribution*)
2. **Inte orsaka betydande skada** på övriga miljömål (*do no significant harm, DNSH*)
3. **Minimiskyddsåtgärder** avseende social hållbarhet (*minimum safeguards*)

De första två kategorierna av kriterier, det vill säga *väsentligt bidrag* och *inte orsaka betydande skada*, kallas för tekniska granskningskriterier. Som tidigare nämnts, finns dessa definierade i bilagorna till de delegerade akterna.

⁵ Europeiska kommissionen, *Bilagor till kommissionens delegerade akter*, https://finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/implementing-and-delegated-acts/taxonomy-regulation_en Hämtad 2022.10.30

⁶ FAR, <https://www.far.se/om-far/det-har-gor-far/> Hämtad 2022.10.30

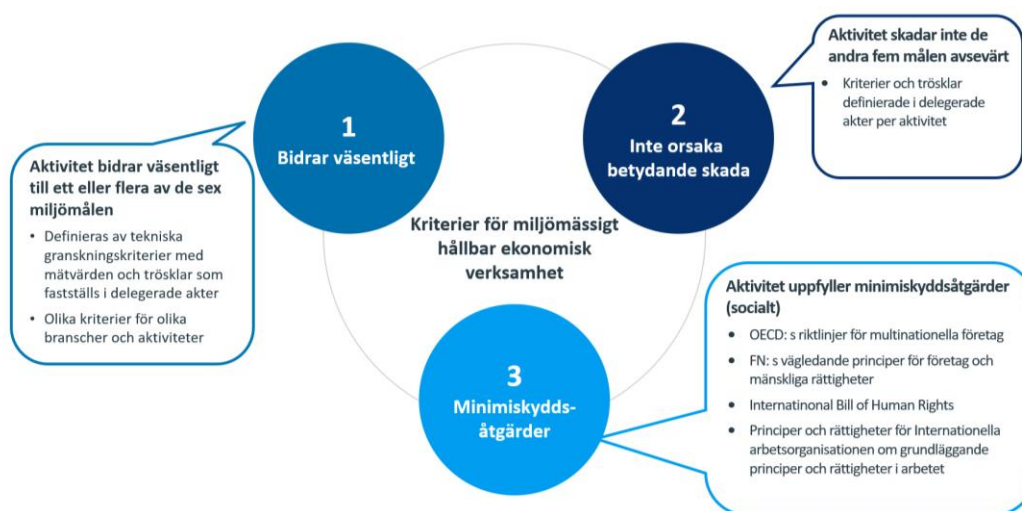
⁷ Finansinspektionen, Hållbarhetsredovisning, <https://fi.se/sv/hallbarhet/regler/redovisning/> Hämtad 2022.10.26

⁸ ESMA, Sustainable Finance, implementation timeline, https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/sustainable_finance_-_implementation_timeline.pdf Hämtad 2022-10-26

De tekniska granskningskriterierna består av kriterier och tröskelvärden kopplade till respektive ekonomisk aktivitet under de sex miljömålen. Dessa skiljer sig åt i omfattning och är specifika för varje ekonomisk aktivitet.

Även om EU-taxonomin i dagsläget har fokus på miljömässig hållbarhet finns social hållbarhet inkluderat via den tredje kategorin av kriterier – *minimiskyddsåtgärder*. Kriterierna för minimiskyddsåtgärder gäller på organisationsnivå och är desamma oavsett sektor eller ekonomisk aktivitet. Dessa kriterier innefattar verksamhetens efterlevnad av OECD:s riktlinjer för multinationella företag⁹ och FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter¹⁰. Detta avser företags skyldighet att respektera principer och rättigheter i det internationella regelverket för mänskliga rättigheter¹¹ och Internationella arbetsorganisationens (ILO) kärnkonventioner om grundläggande principer och rättigheter i arbetet¹².

Figur 1. Kriterier för att uppfylla EU:s taxonomi

2.4 Taxonomiförordningen berör tre olika lagstiftningar

EU-taxonomin är ett av EU:s lagstiftningar som berör hur bolag ska och måste upplysa om hållbarhetsaspekter. Andra centrala lagstiftningar är dels EU:s nuvarande direktiv för hållbarhetsredovisning, dels EU:s kommande och uppdaterade direktiv för hållbarhetsrapportering samt kravet på finansiella aktörer att hållbarhetsrapportera. Upplysningskraven i taxonomiförordningen implementeras genom dessa tre lagstiftningar:

1. Direktivet om icke-finansiell rapportering (*Non-Financial Reporting Directive, NFRD*)

⁹ OECD, *Guidelines for Multinational Enterprises 2011 Edition*, OECD Publishing, 2011.

<http://dx.doi.org/10.1787/9789264115415-en>

Hämtad 2022.10.01

¹⁰ UN OHCHR, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, HR/PUB/11/04, Geneva: Publishing Service, United Nations, 2012.

https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf

Hämtad 2022.08.24

¹¹ FN: *International Bill of Human Rights, A brief history, and the two International Covenants:*

<https://www.ohchr.org/en/what-are-human-rights/international-bill-human-rights>

Hämtad 2022.10.12

¹² The International Labour Conference, *ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*,

2022. <https://www.ilo.org/declaration/lang--en/index.htm>

Hämtad 2022.10.14

2. **Direktivet om företags hållbarhetsredovisning** (*Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD*)
3. **Regelverket för hållbara finanser** (*Sustainable Finance Disclosure Regulation, SFDR*)

Direktivet om icke-finansiell rapportering (*Non-Financial Reporting Directive, NFRD*) ställer krav på vissa företag att hållbarhetsrapportera.

Taxonomiförordningen hänvisar till direktivet och fastställer att de företag som omfattas av direktivet är också skyldiga att rapportera enligt EU-taxonomin. De företag som omfattas av NFRD är bolag med fler än 500 anställda och som är av allmänt intresse, till exempel börsnoterade bolag. Viktigt att notera är att tröskelvärdena för vilka bolag som omfattas av obligatorisk hållbarhetsrapportering enligt direktivet i Sverige styrs av årsredovisningslagen. I årsredovisningslagen har dessa tröskelvärden sänkts vid ratificeringen av EU-direktivet i svensk lagstiftning med syftet att omfatta fler svenska bolag. Kopplat till EU-taxonomin har Sverige däremot valt att hänvisa till de ordinarie tröskelvärdena i direktivet.¹³

Europaparlamentet och Europeiska rådet har nått en politisk överenskommelse om att införa ett nytt direktiv om företags hållbarhetsredovisning som benämns Direktivet om företags hållbarhetsredovisning (*Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD*). Direktivet kommer att träda i kraft 2024. Det övergripande syftet med det nya direktivet är att säkerställa att det finns jämförbar, tillräcklig och kvalitativ information om bolags hållbarhetsarbete, samt att sammankoppla den övergripande hållbarhetsrapporteringen med andra standarder, ramverk och direktiv.¹⁴ När direktivet träder i kraft kommer det ersätta det gamla direktivet om icke-finansiell rapportering. Det nya direktivet planeras att införas i olika steg för olika kategorier av bolag. Det kommer därför variera när upplysningskraven börjar gälla. Det nya direktivet innebär att striktare tröskelvärden introduceras för att fler bolag ska omfattas av obligatorisk hållbarhetsrapportering och därmed taxonomirapportering. Som planen ser ut i dagsläget kommer bolag med mer än 250 anställda och alla börsnoterade bolag, med undantag för noterade mikroföretag, omfattas av direktivet.¹⁵

Den tredje lagstiftningen som taxonomiförordningen hänvisar till är Regelverket för hållbara finanser (*Sustainable Finance Disclosure Regulation, SFDR*). Enligt denna förordning ska finansiella aktörer med fler än 500 anställda som marknadsför hållbara finansiella produkter (så kallade artikel 8–9 produkter) rapportera enligt EU-taxonomin. Detta berör fondbolag, försäkringsbolag och finansiella rådgivare. Förordningen reglerar hur dessa aktörer ska informera sina slutinvestorer och kunder kring olika hållbarhetsfaktorer på företagsnivå och produktnivå.¹⁶ Eftersom förordningen implementeras i olika steg har kraven om taxonomirapportering ännu inte trätt i kraft för finansiella aktörer.

¹³ Finansinspektionen, *Hållbarhetsredovisning*, <https://fi.se/sv/hallbarhet/regler/redovisning/> Hämtat 2022.10.26

¹⁴ Europeiska Kommissionen, *Hållbar finansiering och EU:s taxonomi EU-kommissionen vidtar nya åtgärder för att styra investeringar mot hållbara verksamheter*, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/ip_21_1804 Hämtad 2022-10-30

¹⁵ Finansinspektionen, *Hållbarhetsredovisning*, <https://fi.se/sv/hallbarhet/regler/redovisning/> Hämtad 2022.10.26

¹⁶ Finansinspektionen, *Hållbarhetsrelaterade upplysningar*, <https://www.fi.se/sv/hallbarhet/regler/upplysningar/> Hämtad 2022.10.26

2.5 Rapporteringen fokuserar på finansiella nyckeltal

Rapportering enligt EU-taxonomin ska genomföras på olika finansiella nyckeltal.¹⁷ Företag som omfattas av lagkravet ska upplysa hur stor andel av deras verksamhet som är i linje med EU-taxonomin utifrån tre finansiella nyckeltal; omsättning, kapitalutgifter (CAPEX) och driftsutgifter (OPEX).

Finansiella aktörer som omfattas av lagkravet behöver ange olika typer av information beroende på dess marknadserbjudande. Kreditinstitut, det vill säga banker och andra kreditföretag, behöver informera om hur stor andel av deras underliggande investeringar som investerats i ekonomiska aktiviteter som är i linje med EU-taxonomin (Green Asset Ratio), medan kapitalförvaltare behöver informera om hur stor andel av deras fonder och portföljer som utgörs av verksamheter som är i linje med EU-taxonomin (Green Investment Ratio).¹⁸

2.6 Rapporteringskraven kommer att införas stegvis

Syftet med EU-taxonomin är att få företag och finansmarknadsaktörer att rapportera på taxonomin. Det finns dock inget krav i taxonomiförordningen som säger att företag ska vara i linje med taxonomin till en viss nivå, med andra ord uppnå ett visst taxonomibetyg. När och hur företag och finansmarknadsaktörer är ålagda att rapportera i enlighet med taxonomin skiljer sig åt mellan olika bolag och branscher. Först ut är börsnoterade företag med fler än 500 anställda och finansmarknadsaktörer och aktörer som erbjuder finansiella produkter inom EU (till exempel pensionsfonder, banker och kapitalförvaltare). Nedan beskrivs hur taxonomin planeras att införas stegvis vid olika tidpunkter.

2022: Under 2022 måste icke-finansiella, börsnoterade företag som omfattas av NFRD med fler än 500 anställda rapportera hur stor andel av deras verksamhet som omfattas av taxonomin. Finansmarknadsaktörer rapporterar också hur stor andel av deras finansiella produkter och verksamhet som omfattas av taxonomin. Rapporteringen sker för räkenskapsåret 2021.

2023: Från 2023 är det full rapportering enligt taxonomin som gäller vilket innebär att stora företag även rapportera hur väl de uppfyller taxonomins tekniska kriterier. Med andra ord, hur stor andel av deras verksamhet som är i linje med taxonomin. Rapporteringen sker för räkenskapsåret 2022.

2024: Från 2024 måste även finansmarknadsaktörer rapportera hur stor andel av deras finansiella produkter och verksamhet som är i linje med taxonomin. Detta till följd av att SFRD trätt i kraft och nu kräver att finansmarknadsaktörer rapporterar hur väl de uppfyller kraven i taxonomin. Det är alltså först från och med detta år som upplysningarna kommer att visa hur stor andel av de större företagens och finansmarknadsaktörernas tillgångar som är miljömässigt hållbara enligt taxonomin. De första årens begränsade rapportering är en förberedelse inför detta. Rapporteringen sker för räkenskapsåret 2023.

¹⁷ The European Parliament and the Council of the European Union, *Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088*, L 198/13, Official Journal of the European Union, 2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0852&from=EN>
Hämtad 2022-06-18

¹⁸ Europeiska Kommissionen, *FAQ: What is the EU Taxonomy Article 8 delegated act and how will it work in practice?*

2026: Från och med 2026 måste samtliga icke-finansiella företag med fler än 250 anställda rapportera hur stor andel av deras verksamhet som omfattas av och är i linje med taxonomin. Detta då EU:s nya direktiv om företags hållbarhetsredovisning trätt i kraft sedan 2024 och nu omfattar denna grupp företag.

2027: Först 2027 måste även **små och medelstora börsnoterade bolag med fler än 11 anställda** rapportera hur stor andel av deras verksamhet som berörs av och i linje med taxonomin. Detta till följd av att CSRD nu även omfattar denna grupp företag.

2.7 Taxonomiförordningen berör samtliga sektorer

Företag, oberoende av bransch, behöver taxonomirapportera såvida de omfattas av taxonomiförordningen och de EU-lagstiftningar som den hänvisar till. Däremot är det inte alla verksamheter som finns inkluderade i EU-taxonomin. Som tidigare nämnts, avgörs vilka branscher och relaterade ekonomiska aktiviteter som ingår i EU-taxonomin av de delegerade akterna och dess bilagor för respektive miljömål.¹⁹ De branschsektorer som berörs av taxonomin skiljer sig också åt beroende på vilket av de sex miljömålen som rapporteringen avser.

Vissa företag kommer inte kunna bedöma hur de uppfyller kraven i taxonomin då deras verksamhet inte finns listad i taxonomin trots att de omfattas av rapporteringskravet. Dessa företag kommer att rapportera att de uppfyller taxonomin till noll procent.

De sektorer som ingår i EU-taxonominns mål om att begränsa klimatförändringarna står tillsammans för 93,5 procent av Europas växthusgasutsläpp inom scope 1²⁰ (utifrån 'The GHG Protocol Corporate Accounting and Reporting Standards'²¹ definition av scope 1). De sektorer som inkluderas i det första miljömålet (begränsning av klimatförändringar) är följande: skogsbruk; miljöskydd och återställande verksamhet; tillverkningsindustrin; energisektorn; vattenförsörjning, avloppsrening, avfallshantering och sanering; transportbranschen; bygg- och fastighetsverksamheter; information- och kommunikationsteknik; samt forskning, utveckling och teknisk verksamhet.

För det andra miljömålet (anpassning till klimatförändringar) ingår förutom branscherna ovan även finans- och försäkringsbranschen, utbildning, vård och omsorg samt kultur, nöje och fritid.

Enligt utkastet för de övriga fyra miljömålen kommer även jordbruk och fiske; samhällsbyggnad (till exempel underhåll av vägar); katastrofhantering; samt restaurering och sanering att beröras av dessa mål. Dessutom har fler

¹⁹ Europeiska kommissionen, *Bilagor till kommissionens delegerade akter*, https://finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/implementing-and-delegated-acts/taxonomy-regulation_en

Hämtad 2022.10.30

²⁰ Technical Expert Group on Sustainable Finance, 2020, *Taxonomy: Final report of the Technical Expert Group on Sustainable Finance*, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/2_00309-sustainable-finance-teg-final-report-taxonomy_en.pdf

Hämtad 2022.10.15

²¹ The Greenhouse Gas Protocol, 2004, *A Corporate Accounting and Reporting Standard*, <https://ghgprotocol.org/sites/default/files/standards/ghg-protocol-revised.pdf>

Hämtad 2022.08.30

branscher lagts till under vissa sektorer. Exempelvis klädindustrin kommer bli en del av EU-taxonomin inom sektorn tillverkningsindustri.

2.8 EU-taxonomin kommer sannolikt utökas och skärpas över tid

Som tidigare nämnts, införs EU-taxonomin stegvis. EU-taxonomin kommer att justeras över tid genom tillägg till taxonomiförordningen genom nya delegerade akter. De tekniska granskningskriterierna förväntas successivt få högre tröskelvärden för att över tid höja kraven för vad som krävs för att klassificera ekonomiska aktiviteter som hållbara. Även vilka sektorer och ekonomiska aktiviteter som berörs av EU-taxonomin kan komma att justeras framöver. Tidsplanen för implementeringen av EU-taxonomin och relaterade rapporteringskrav uppdateras kontinuerligt. De senaste uppdateringarna finns tillgängliga från *European Single Electronic Format (ESMA)*.²²

Dessutom pågår arbete kring hur en motsvarande social EU-taxonomi skulle kunna utformas. I februari 2022 presenterade EU:s plattform för hållbar finansiering en rapport på förslaget.²³

EU-kommissionen har även gått ut med möjliga framtida tillägg i form av en "brun" taxonomi som ska identifiera ekonomiska verksamheter som skapar "avsevärd skada" och på så vis bidrar negativt till att uppnå miljömålen enligt samma principer som nuvarande taxonomi fast tvärtom. Syftet med den bruna taxonomin är att definiera aktiviteter som ska anses ohållbara.²⁴

3 Taxonomins påverkan på storbolag och finansmarknadsaktörer

I detta kapitel beskrivs hur EU-taxonomin påverkar de organisationer som omfattas av taxonomin, det vill säga storbolag och finansmarknadsaktörer. I en separat bilaga till rapporten finns också en visualisering av EU-taxonomin påverkan på storbolag och finansmarknadsaktörer samt den indirekta påverkan på små och medelstora företag. Visualiseringen synliggör även planerade lagkrav som ytterligare kan förstärka redan identifierade konsekvenser för företagen.

3.1 EU-taxonomin konsekvenser för storbolag

Taxonomin kommer att innebära flertalet konsekvenser för storbolag, utöver det lagstadgade kravet att de måste rapportera uppgifter om sina verksamheter i enlighet med taxonomin. Framför allt kommer taxonomin

²² ESMA, Sustainable Finance - implementation timeline:

<https://www.esma.europa.eu/document/sustainable-finance-implementation-timeline>

Hämtad 2022.10.29

²³ Europeiska Kommissionen, *Final Report on Social Taxonomy, Platform on Sustainable Finance*:

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/280222-sustainable-finance-platform-finance-report-social-taxonomy.pdf

Hämtad 2022.10.15

²⁴ Europeiska Kommissionen, *The Extended Environmental Taxonomy: Final Report in Taxonomy extension options supporting a sustainable transition*. <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/metadata/publications/platform-on-sustainable-finance2019s-report-on-environmental-transition-taxonomy>

innebära att storbolagen behöver mer insyn i sina värdekedjor och att de därför kommer kräva mer information av sina leverantörer. Många av de bolag som idag omfattas av lagkraven har utmaningar att tolka förordningen och rapportera den information som efterfrågas.

Av intervjuerna framgår att taxonomin inte är den enda drivkraften i omställning för hållbar utveckling, men att lagstiftningen kan påskynda det praktiska arbetet med att se över och ställa om vissa aktiviteter, affärsmodeller och inköp för att reducera klimat- och miljöpåverkan.²⁵

3.1.1 Storbolagen behöver information om hur de uppfyller taxonomin

För att uppfylla de lagstadgade kraven måste storbolagen i ett första steg identifiera och bedöma huruvida deras ekonomiska aktiviteter är i linje med taxonomin. Taxonomin innebär alltså att storbolagen behöver mer insyn i hur deras leverantörskedjor ser ut. Om företaget identifierar att en eller flera av deras ekonomiska aktiviteter finns listade i taxonomin behöver de bedöma huruvida de listade tekniska kriterierna uppfylls. För att kunna bedöma detta behöver storbolag ha bättre insyn i hela värdekedjan för just den ekonomiska aktiviteten.

Storbolagen kommer behöva information från sina leverantörer om deras verksamheter är i linje med taxonomin och om de minskar sina utsläpp. I vissa fall kommer detta innebära att storbolag ställer krav på reella förändringar i leverantörers verksamhet, i syfte att säkerställa uppfyllnad av taxonomins tekniska kriterier kopplat till de ekonomiska aktiviteterna i fråga.

3.1.2 Vad storbolagen efterfrågar

Vilken data som efterfrågas beror på vilka av taxonomins listade ekonomiska aktiviteter som är relevanta för bolaget. Generellt kommer storbolagen i högre grad begära klimatdata i form av koldioxidutsläpp och livscykelanalyser samt hur leverantörerna uppfyller kraven kopplat till social hållbarhet och att de inte bidrar till väsentlig skada utifrån de sex miljömålen som listas i taxonomin.

Intervjuade aktörer betonar att det kommer vara viktigt att leverantörerna säkerställer transparanta leverantörskedjor med fokus på hur de säkerställer efterlevnad av mänskliga rättigheter och arbetsvillkor. Att de större bolagen börjar begära mer hållbarhetsdata kommer dock ske oavsett och är således inte endast en konsekvens av taxonomin, även om den fortsatt är en viktig pådrivande faktor. Företagens egna hållbarhetsambitioner och mål, agenda 2030 och globala trender är viktiga faktorer som också spelar in.

Det behövs olika typer av data beroende på vilken sektor som storbolaget och dennes leverantörer är verksamma. Exempelvis kommer storbolag inom transportsektorn främst att efterfråga klimatdata (om koldioxidutsläpp). Inom tillverkningsindustrin uppger de intervjuade aktörerna att det kommer bli aktuellt med data som verifierar reducerad el- och vattenanvändning. Ett intervjuat storbolag inom byggbranschen uppger att data om avfallshantering är mest intressant för dem.

²⁵ Exportkreditnämnden: *Nu ska Sverige bli hållbart - så påverkas ditt bolag*
<https://www.ekn.se/magasin/hallbarhet/eu-taxonomi/>
Hämtad 2022.08.25

3.1.3 Relationen mellan storbolag och leverantör kan förändras

Av intervjuerna framgår att flera storbolag kommer att arbeta närmare sina nyckelleverantörer för att möjliggöra detta informationsutbyte, samt för att säkerställa taxonomanpassning hos leverantör som är väsentliga för verksamheten. En utmaning som alla kommer att stå inför är att tillhandahålla rätt och relevant data. Flera av de intervjuade storbolagen står därmed beredda att hjälpa sina leverantörer i processen. Ett bolag berättar exempelvis att de kommer att börja inleda dialoger för att i ett första skede informera sina leverantörer om vilken typ av data de kommer att efterfråga. Bolaget berättar även att de kommer att se över kontrakten de har med sina leverantörer och inkorporera kraven i dessa kontrakt. Ett annat bolag uttrycker att de ser omställningen som en möjlighet till samarbete och en möjlighet att stärka relationer med sina leverantörer. Ett tredje bolag är inne på samma spår och säger att de hellre stöttar sina leverantörer i omställningen än väljer bort dem.

”På längre sikt kommer vi välja bort leverantörer som ej lever upp till våra krav, Men vi hjälper hellre företag än bara väljer bort dem.” (Storbolag inom transportsektorn)

3.1.4 Storbolag har utmaningar att anpassa verksamheten

Av intervjuerna framkommer att storbolagen har flera olika utmaningar med att ta sig an taxonomin. Utmaningarna varierar och omfattar både organisationsmässiga utmaningar, en ökad administrativ börda samt svårigheter att både tolka taxonomin och genomföra själva rapporteringen. Dessa utmaningar beskrivs närmare i följande avsnitt.

- **Administrativt och resursmässigt tungt**
Storbolagen som har kommit i gång med sitt taxonomiarbete beskriver ett omfattande arbete som kräver administrativa resurser. Flera bolag har därmed valt att ta in extern hjälp för att få hjälp med att identifiera vilka av deras ekonomiska aktiviteter som omfattas av taxonomin och hur pass väl de uppfyller kraven i taxonomin. Två av bolagen påpekar också att det administrativa arbetet kommer öka ytterligare i takt med att EU:s nya rapporteringskrav CSRD träder i kraft 2024.
- **Organisationsmässiga utmaningar**
Ett annat storbolag berättar att de upplever utmaningar med att få interna procedurer på plats, fastställa spårbarhet och transparens likväl som ett bra arbetssätt. Bolaget berättar att det är av högsta prioritet att få taxonomirapporteringen på plats men att det är utmanade då allt är nytt och att kraven ökar kontinuerligt. Med detta uppkommer ett stort behov av att ha arbetssätt på plats som både uppfyller behovet att arbetet utförs så effektivt och korrekt som möjligt.
- **Svårt att tolka taxonomins kriterier**
De intervjuade storbolagen (och finansmarknadsaktörerna) beskriver taxonomins kriterier som svårtolkade. Aktörerna upplever att EU-kommissionen inte kommunicerat tydligt om hur kriterierna ska tolkas. Aktörer inom näringsliv och finans uttrycker att det behövs en enighet kring tolkning av kriterier, inom EU och i Sverige samt inom specifika branscher. I en av intervjuerna påpekar en av finansmarknadsaktörerna att taxonomins klassificering av vad som är hållbart ibland skapar förvirring om vad som faktiskt är hållbarhet. Exempelvis klassificeras både kärnkraft och naturgas som hållbart. Många bolag har gjort investeringar för att skapa klimatnytta i

framtiden och känner en osäkerhet för om de kommer att uppfylla kraven i taxonomin.²⁶

- **Svårt att knyta ekonomiska aktiviteter till hållbarhet**
Storbolagen upplever även att det är en utmaning att knyta an ekonomiska aktiviteter till hållbarhet. Ett bolag upplever svårigheter med att reda ut vad som gäller rapporteringsmässigt för de tre olika nyckeltalen som bolagen måste rapportera på (omsättning, kapitalutgifter och driftsutgifter). I vissa fall behövs en manuell handpåläggning vilket kan ge upphov till estimerade värden vilket bolaget vill undvika. För att förstå taxonomin och reda ut dessa frågetecken uppger storbolaget att de behöver ökad tillgång till finansiell kompetens. Eftersom taxonomin är kopplad till ekonomiska transaktioner innebär detta att hållbarhetsfrågor kommer att integreras med finansiella frågor hos storbolagen. Ett av storbolagen inom transportsektorn som redan arbetar aktivt med taxonomin berättar att deras finansavdelning har ägarskap över frågan.
- **Kriterierna är svåra att uppfylla och brister i sin utformning**
Storbolagen uppger att taxonomins krav är höga, och att det knappt är något bolag idag vars ekonomiska aktiviteter kan klassificeras som hållbara i enlighet med taxonomin. Den främsta utmaningen är att få den sociala delen av taxonomin (minimum safeguards) på plats. Vissa av bolagen uttrycker kritik mot utformningen av kriterierna och en önskan om att ha blivit involverade i formuleringen av lagstiftningstexten. Bolagen uttrycker att påverkansarbetet från Sverige ofta kommer väldigt sent och att regering och myndigheter skulle behöva involvera näringslivet i tidigare skeden när det gäller att ta fram regler och lagar. Bolagen menar att EU:s institutioner nu har ett enormt ansvar att kriterierna ska landa rätt. Bolagen ser att det finns en risk att alla bolag kommer ha en nära 0 procent taxonomiuppfyllnad, till följd av för snävt utformade kriterier. Exempelvis pekar intervjuade aktörer i byggbranschen på att mängden återvunnet material i cementblandning som klassificeras som hållbarhet enligt taxonomin skulle riskera hållfastheten i byggnation.

3.2 Finansmarknadsaktörer och bolag med finansiella produkter

Taxonomin har en direkt påverkan på finansmarknadsaktörer då den är en del av regelverket för hållbara finanser (*Sustainable Finance Disclosure Regulation, SFDR*). Lagkravet innebär att kreditinstitut behöver informera om hur stor andel av deras underliggande investeringar som investerats i taxonomianpassad ekonomisk verksamhet (benämnt Green Asset Ratio) medan kapitalförvaltare behöver informera om hur stor andel av deras fonder och portföljer som utgörs av taxonomiförenlig verksamhet (benämnt Green Investment Ratio).²⁷

²⁶ Cartina, *Uppdaterad översyn av EU-taxonomin påverkan på det svenska näringslivet*: https://www.svensktnaringsliv.se/bilder_och_dokument/rapporter/2m9s7g_taxonomirapportpdf_1182384.html/Taxonomirapport_public.pdf

Hämtad 2022.09.15

²⁷Europeiska Kommissionen: *FAQ: What is the EU Taxonomy Article 8 delegated act and how will it work in practice?*

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/sustainable-finance-taxonomy-article-8-faq_en.pdf

Hämtad 2022.10.08

3.2.1 Finansmarknadsaktörer efterfrågar taxonomirelaterad information

Kravet på taxonomirelaterade data och information växer även inom finansvärlden i takt med att vissa aktörer på finansmarknaden, såsom kreditinstitut, kapitalförvaltare och försäkringsbolag, kommer att vara skyldiga att tillämpa taxonomiförordningen genom att bland annat rapportera om och i vilken omfattning deras finansiella produkter med grön eller hållbar inriktning innehåller investeringar som faller in under taxonomin.²⁸ I en rapport gjord av konsultbolaget Cartina på uppdrag av Svenskt Näringsliv framgick att flera kreditgivare uppger att de sannolikt kommer att kräva in taxonomidata även från mindre bolag som idag inte är skyldiga att rapportera enligt taxonomin. Kreditgivare uppger i rapporten att bankerna har en pågående dialog runt frågor som berör vilken typ av data som ska samlas in från kunderna, och på vilket sätt detta ska göras för att underlätta för kunderna.²⁹

Det finns dock skillnader i hur taxonomin används beroende på finansiell produkt. Litteraturstudien och intervjuerna pekar på skillnader i konsekvenser för beviljande av statliga gröna kreditgarantier, respektive lån och investeringar från banker och övriga kreditinstitut.

3.2.2 För gröna kreditgarantier efterfrågas redan taxonomidata

Taxonomin används redan som ett av flera bedömningskriterier när Riksgälden beslutar om beviljande av gröna kreditgarantier. För att främja gröna investeringar som kan bidra till att Sverige når sina miljö- och klimatpolitiska mål har Regeringen gett Riksgälden i uppdrag att ställa ut statliga kreditgarantier för gröna investeringar. För att kunna ta del av en grön kreditgaranti måste lånet uppgå till minst 500 miljoner kronor. Riksgälden menar att det är viktigt att det finns tydliga och strikta kriterier för vad som är grönt, eftersom detta bidrar till en hög miljöintegritet. Därför är man positiv till att använda taxonomin vid bedömningar avseende gröna kreditgarantier.

³⁰

I likhet med Riksgälden, ställer även Exportkreditnämnden (EKN) ut statliga gröna kreditgarantier. EKN:s gröna kreditgarantier ges till lån under 500 MSEK och erbjuds till företag med inhemska projekt med exportanknytning. Ett företag kan beviljas gröna krediter vid två olika avseenden. Det första är om företaget ansöker om stöd för att finansiera en investering. Ett företag som tillverkar solceller eller elbilar (ekonomiska aktiviteter som listas i taxonomin, och uppfyller de tekniska kriterierna kopplade till dessa aktiviteter) kan exempelvis ansöka om krediter för att bygga ett lager. Det andra är om ett företag önskar göra investeringar i enlighet med en taxonomianpassad

²⁸ Wistrand Advokatbyrå, *Så kan lånemarknaden påverkas av EU:s taxonomi för hållbara investeringar* <https://www.wistrand.se/sa-kan-lanemarknaden-paverkas-av-eus-taxonomi-for-hallbara-investeringar/>
Hämtad 2022.10.06

²⁹ Cartina: *Uppdaterad översyn av EU-taxonomin påverkan på det svenska näringslivet*, https://www.svensktnaringsliv.se/bilder-och-dokument/rapporter/2m9s7g-taxonomirapportpdf-1182384.html/Taxonomirapport_public.pdf
Hämtad 2022.10.08

³⁰ Cartina, *Uppdaterad översyn av EU-taxonomin påverkan på det svenska näringslivet*: https://www.svensktnaringsliv.se/bilder-och-dokument/rapporter/2m9s7g-taxonomirapportpdf-1182384.html/Taxonomirapport_public.pdf
Hämtad 2022.09.15

Riksgälden, *Kreditgarantier för gröna investeringar*: <https://www.riksdagen.se/sv/var-verksamhet/garantier-och-lan/grona-kreditgarantier/>
Hämtad 2022.09.16

aktivitet, exempelvis investeringar i installation av solceller, trots att bolagets egen verksamhet inte är i linje med taxonomin.

När ett bolag ansöker om kreditgarantier hos EKN ska bolaget även lämna taxonomirelaterade data till EKN. Bolaget måste beskriva vilka taxonomiaktiviteter de uppfyller (eller tänker uppfylla med investeringen), hur de uppfyller (eller tänker uppfylla) kraven under respektive aktivitet. Därtill behöver de redovisa förhållandet till kriteriet att inte orsaka väsentligt skada. I dagsläget ställs inget generellt krav på tredjepartsverifiering men detta kan komma att tillämpas om det rör sig om en stor affär och/eller om den angivna informationen bedöms vara otydlig. I dagsläget erbjuder EKN gröna krediter för inhemska projekt med exportanknytning. I framtiden kommer EKN även erbjuda gröna krediter vid en exportaffär. Detta innebär att EKN kommer granska risken för utebliven betalning från den utländska köparen och tanken är att använda taxonomin som bedömningsverktyg även utanför EU.³¹

3.2.3 Taxonomin kan bidra till ökad transparens och gröna investeringar

EU menar att taxonomins homogena och standardiserade sätt för företag att tillhandahålla hållbarhetsinformation kommer att öka insynen på marknaden, minska risker för grönmålning (situation när företag framställer vissa produkter som mer miljövänliga än vad de är), och efterföljande ryktesmässiga risker för finansinstitut. Den ökade tillgången på data förväntas även öka utrymmet för grön finansiering och uppmuntra finansmarknaden deltagare att utforma finansiella produkter och portföljer på basis av dessa upplysningar.³²

Samtidigt framgår av Rambolls intervjuer att rapporteringsgraden bland bolag behöver öka för att bankerna ska kunna bygga finansiella produkter runt taxonomin. Idag är det 3–4 procent av rapporteringsskyldiga aktörer som rapporterar i enlighet med taxonomin. Rapporteringsgraden behöver öka till minst 10–15 procent enligt intervjuade aktörer. Dessutom anser de intervjuade finansmarknadsaktörerna att taxonomin för närvarande är för begränsad för att användas som bedömningsgrund då den endast omfattar två miljömål. En av storbankerna berättar att det finns små möjligheter att göra jämförelser mellan bolag utifrån taxonomidata vilket också kan förklara varför taxonomin inte används som bedömningsgrund i större utsträckning. Om endast ett fåtal bolag kan rapportera någon form av taxonomiuppfyllnad - och nästan alla andra bolag har 0 procent i taxonomiuppfyllnad - går det inte att använda taxonomin för att jämföra bolags hållbarhetsarbete.

3.2.4 Taxonomins påverkan på krediter och lån är osäker

Av studien framgår att finansmarknadsaktörer ännu inte vet hur viktig taxonomin kommer bli för att bedöma hållbarhet i företag som söker krediter eller lån. Det finns i dagsläget andra metoder för att bedöma hållbarhet hos ett företag än just taxonomin. Exempelvis en av de intervjuade storbankerna uppger att de sedan två år tillbaka arbetar med skattningsdata och data kopplat till miljö, socialt ansvar och bolagsstyrning (*environmental, social and*

³¹ Exportkreditnämnden, *Grön kreditgaranti för banker*: <https://www.ekn.se/garantier/banker/gron-kreditgaranti/>

Hämtad 2022.09.26

³²Europeiska Kommissionen, *FAQ: What is the EU Taxonomy Article 8 delegated act and how will it work in practice?*:

https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/sustainable-finance-taxonomy-article-8-faq_en.pdf Hämtad 2022.09.26

governance (ESG) på engelska) vid bedömning av hållbarhet i bolag. De upplever också att många bolag har någon form av uppfattning på hur deras ekonomiska aktiviteter uppfyller kraven i taxonomi. Banken har dock inte själva fastställt några krav på hur pass väl bolagen måste uppfylla kraven i taxonomin. Flera av de intervjuade finansmarknadsaktörerna uppger att de hoppas att taxonomin får ännu bättre fäste eftersom det skulle underlätta för dem att använda taxonomin som bedömningsverktyg för hållbarhet.

Investerare, i likhet med kreditgivare, tar flera olika parametrar i beaktning när de utvärderar hållbarheten i bolag som de överväger att investera i. Av studien framgår det att tillämpningen av taxonomin som bedömningsverktyg kan komma att öka framöver i takt med att den gröna taxonomin inkluderar samtliga sex miljömål, samt att den utvidgas med en social, samt potential brun taxonomi. Syftet med en brun taxonomi är som tidigare nämnt att identifiera ekonomiska verksamheter som skapar "avsevärd skada" och således bidrar negativt till att uppnå taxonomins miljömål.

Om taxonomin får fäste som ett bedömningsverktyg, kan det bli till fördel för små och medelstora företag om de kan påvisa att de är i linje med taxonomin. Detta eftersom bankerna vill visa så högt taxonomibetyg som möjligt. Utöver att små och medelstora företag behöver identifiera sin påverkan på de sex miljömålen blir det särskilt viktigt att de utvärdera sitt förhållande till kriteriet att inte orsaka väsentlig skada.

En av de intervjuade representanterna för en av storbankerna påpekar vikten av att små och medelstora företag analyserar sin relation till taxonomins kriterier om att inte orsaka signifikant skada på något av de sex miljömålen. Finansmarknadsaktörer kommer högst troligen inte bevilja lån till företag som inte lever upp till det kriteriet.

"Väldigt viktigt att små och medelstora företag analyserar vart de befinner sig i förhållande till taxonomins DNSH-kriterier för här vill man inte vara! De behöver identifiera sin påverkan mot de sex miljömålen och särskilt DNSH-kriterierna" (Bank)

4 Taxonomins påverkan på små och medelstora företag

I detta kapitel presenteras slutsatser kring vilka konsekvenser taxonomin kan föra med sig för små och medelstora företag.

4.1 Taxonomins påverkan på små och medelstora företag

Studien visar att små och medelstora företag påverkas av taxonomin som en följd av taxonomins konsekvenser för storbolag och finansmarknadsaktörer. Den huvudsakliga påverkan på små och medelstora företag handlar om ökade krav på att kunna tillhandahålla taxonomirelaterade data, och krav på praktiska förändringar i verksamheten.

Taxonomin är relativt ny för storbolag och finansmarknadsaktörer vilket innebär att de själva är mitt uppe i en utvecklingsprocess för att anpassa sin verksamhet och sitt verksamhetsområde. Som följd är det ännu inte tydligt vilka krav de kommer att ställa på små och medelstora företag. Kravställningar mot små och medelstora företag kommer sannolikt utvecklas löpande i takt med att aktörer fastställt och skapat samsyn kring tolkning av

taxonomins kriterier (samsyn i tolkning inom branscher samt med finansiärer). Många små och medelstora företag kommer därför inte i närtid få några tydliga besked om exakt vilka krav som de behöver uppfylla. Bristen på tydliga krav i samband med att den lagmässiga utvecklingen går fort framåt kan innebära att små och medelstora företag får mycket kort tid på sig att ställa om.

4.2 Osäkerhet om kravbild på små och medelstora företag

I Rambolls intervjuer och litteraturstudie framkommer att varken finansmarknadsaktörer eller storbolag har en klar bild av vilka krav som de kommer ställa på leverantörer, potentiella lånekunder eller portföljbolag för att uppfylla kraven i taxonomin. Däremot framgår det tydligt att de inte kommer att kontraktera leverantörer, bevilja lån och krediter till, eller investera i små och medelstora företag som orsakar väsentlig skada på något av taxonomins sex miljömål eller bryter mot mänskliga rättigheter. Många små och medelstora företag som har storbolag som kunder, alternativt söker investeringar eller krediter, kommer därmed bli tvingade att lämna taxonomirelaterade data och information.

Enligt Rambolls intervjuer med finansmarknadsaktörer kommer bolag som är i behov av finansiellt kapital och vill ta del av bankers och kreditgarantiernas gröna krediter och lånemöjligheter få räkna med att taxonomirelaterade data kommer att efterfrågas i någon utsträckning. För att tillhandahålla gröna kreditgarantier måste små och medelstora företag kunna förmedla taxonomidata redan nu. För övriga typer av krediter och lån pågår fortfarande diskussioner mellan aktörer kring hur kravställningen gentemot små och medelstora företag ska se ut och till viss del hur man eventuellt kan underlätta för dem att tillmötesgå kommande krav.

De intervjuade finansmarknadsaktörerna uppger att även om små och medelstora företag i dagsläget inte kan bevisa att verksamheten är hållbar enligt taxonomins kravställning, är det åtminstone viktigt att kunna bevisa att man inte orsakar skada på något av de sex miljömålen, och således begränsar dess möjlighet att realiseras. Att bevilja lån eller krediter till sådana verksamheter är något varken banker eller kreditinstitut ämnar göra. Ett av storbolagen berättar att taxonomin kommer påverka kraven de ställer på sina leverantörer i allmänhet, och i synnerhet kopplat till social hållbarhet och mänskliga rättigheter eftersom detta är principer de verkligen inte kan bryta mot.

4.3 Företagen påverkas olika beroende på kontext

Små och medelstora företag kommer att påverkas i olika hög grad, och vid olika tidpunkter, beroende på i vilken kontext som de befinner sig. Relevanta faktorer att beakta är framför allt vilka ekonomiska aktiviteter små och medelstora företag är delaktiga i, vilka deras (största) kunder är, samt i vilken bransch är verksamma. För vissa branscher är taxonomins påverkan redan kännbar, bland annat inom byggbranschen, och det har påbörjats ett arbete för bolagen att identifiera sin relation till taxonomin. Trots det pekar studien på att kunskapen om taxonomin hos små och medelstora företag inom denna bransch är låg. I vissa branscher är kunskapsgraden sannolikt även lägre bland större bolag.

Taxonomin kommer innebära större konsekvenser för de små och medelstora företag som behöver finansiering, eller som har ett starkt varumärke associerat till hållbarhet. Dessa företag kommer behöva visa att de uppfyller kraven i taxonomin för att få tillgång till kapital, minimera risken att förlora kunder eller riskera sitt varumärke.

4.4 Företagen behöver förstå sin relation till taxonomin

Små och medelstora företag behöver först förstå deras relation till taxonomin. Nästa steg är att utvärdera huruvida de uppfyller kraven beroende på hur relevanta kraven är för företaget i fråga. Det är särskilt viktigt att utvärdera hur företaget står sig i förhållande till kriteriet att inte orsaka väsentlig skada på något av taxonomins sex miljömål. Den tredje steget är att förbereda sig för att kunna leverera data eller ställa om sin verksamhet för att uppfylla kravställningar från finansörer eller storbolag.

För att identifiera sin relation till taxonomin, behöver små och medelstora företag identifiera hur deras större företagskunder (storbolag) berörs av taxonomin, och undersöka vilka krav deras befintliga och potentiella finansörer kommer att ställa. De behöver kartlägga vilka delar av ett storbolags värdekedja de är delaktiga i, vilka ekonomiska aktiviteter de berörs av och hur de uppfyller taxonomins kriterier tillhörande de aktiviteterna. Vår analys visar att den generella kunskapsnivån om taxonomin är låg, vilket kommer att utgöra en stor utmaning när efterfrågan på taxonomirelaterade data kommer öka i relativt snabbt tempo.

Företagsledare och chefer bör även utvärdera taxonomins konsekvenser för det egna företaget när branschledare och marknadsstrukturer omorganiserar sig för att möta de långsiktiga miljömålen.³³

4.5 Konkurrensfördelar för de företag som uppfyller taxonomin

Taxonomin möjlighet att rapportera i linje med de tekniska granskningskriterierna, och helst bevisa en hög taxonomianpassning, kommer sannolikt att belönas ur ett affärsperspektiv. Detta då graden av taxonomianpassning sannolikt blir ett kriterium för urval av leverantörer i framtiden. Små och medelstora företag i mellanliggande sektorer som kan bevisa att de uppfyller taxonomin, kan placera sig i en potentiellt fördelaktig position gentemot sina konkurrenter. Daimler och Volvos initiativ att ingå i långsiktiga partnerskap med potentiella tillverkare av grönt stål (H2GS och SSAB) tyder på ett stort intresse från denna typ av tillverkare i traditionella industrier att ta itu med viktiga utsläppskällor och att omstrukturera sina leveranskedjor som svar på miljö- och klimatutmaningarna.³⁴

Danske Banks hållbarhetschef menar att det är först nu som det går att börja prissätta kostnaden för mindre företags utsläpp. Detta anses bli en viktig konkurrensfördel för de små bolagen, inte bara gentemot banker och andra finansörer utan också deras leverantörer och kunder.³⁵ Snarare än att vänta i passivitet bör små och medelstora företag ta tillfället i akt att förbereda sig för det kommande rapporteringskravet och bygga konkurrensfördelar inför den gröna omställningen. Små och medelstora företag kan skapa sig konkurrensfördelar genom att ta i ett tidigt skede förstå taxonomin och

³³ Euractive, *The EU taxonomy can strengthen SMEs in the green transition*: <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/the-eu-taxonomy-can-strengthen-smes-in-the-green-transition/>
Hämtad 2022.10.02

³⁴ Euractive, *The EU taxonomy can strengthen SMEs in the green transition*: <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/the-eu-taxonomy-can-strengthen-smes-in-the-green-transition/>
Hämtad 2022.10.02

³⁵ Nextonomy, Danske Banks nyhetsportal, *Så påverkas ditt företag av EU's hållbarhetsdirektiv*: <https://nextconomy.se/hallbarhet/sa-pa-verkas-ditt-foretag-av-eus-nya-miljoregler/>
Hämtad 2022.08.30

förbereda nödvändig information och anpassningsåtgärder. På så sätt skapas förstärkt motståndskraft, förbättrade finansieringsvillkor och försäljningsmöjligheter.

Enligt studien framgår också att storbolagen planerar att stötta sina nyckelleverantörer så att de uppfyller kraven i taxonomin. De ser det som en möjlighet att utvidga samarbetet och således förstärka partnerskapet med leverantörerna. Dessutom vill storbolagen ogärna behöva byta leverantörer utan väljer i stället att stärka sina befintliga leverantörers möjligheter att uppfylla kraven.

4.6 Utmaningar för företag som inte uppfyller taxonomins krav

Utifrån intervjuerna med storbolagen framgår det att små och medelstora företag som inte tar en aktiv roll i att arbeta med att uppfylla kraven i taxonomin riskerar att bli bortvalda som leverantörer. Ett av storbolagen berättar att de är beroende av att deras leverantörer uppfyller kraven att inte orsaka väsentlig skada på något av taxonomins sex miljömål och kraven kopplat till social hållbarhet. Bolaget i fråga har redan bestämt att de endast kommer att arbeta med nationella och europeiska aktörer, eftersom det blir enklare att följa upp deras arbete. Ett annat storbolag inom transportsektorn är inne på samma spår och säger att de på längre sikt kommer att välja bort leverantörer som ej lever upp till deras krav på att tillhandahålla relevant taxonomidata. Den taxonomidata som storbolagen i dagsläget benämner som relevant är dels andelen av små och medelstora företagens ekonomiska aktiviteter som omfattas av taxonomin, dels klimatdata i form av utsläpp och dels livcykelanalys.

4.7 Företagens administrativa börda kan öka

Den administrativa bördan, behov av resurser och medföljande kostnader har lyfts av flera av de intervjuade som oroande och problematiska. Detta uppger branschorganisationerna, storbolagen, finansmarknadsaktörerna och av de små och medelstora företagen. Aktörerna uttrycker dessutom att små och medelstora företag behöver stöd för att anpassa sin verksamhet till följd av taxonomins implementering. Flera små och medelstora företag har i dagsläget inte en hållbarhetsrapportering på plats, och då är gapet betydligt större än för den som redan är bekant med att ta fram olika typer av hållbarhetsdata. Det potentiella kravet på små och medelstora företag att utföra en livscykelanalys (LCA) kan även det bli kostsamt, utöver det ökade praktiska arbetet med att samla in relevant data, då man oftast är i behov av experter för genomförandet av arbetet.³⁶

Små och medelstora företag som ingår i en investeringsportfölj inom EU kommer att påverkas till följd av att kapitalförvaltaren måste rapportera hur pass stor andel av det totala innehavet som är i linje med taxonomi. För att portföljen som helhet ska kunna rapportera på taxonomin behöver samtliga bolag som ingår i portföljen genomgå en taxonomianalys. Beroende på hur detta går till och vem som utför arbetet kommer det påverka små och medelstora företag på olika sätt. Små och medelstora företag kommer att

³⁶ Euractive, *The EU taxonomy can strengthen SMEs in the green transition*:
<https://www.euractiv.com/section/energy-environment/opinion/the-eu-taxonomy-can-strengthen-smes-in-the-green-transition/>
Hämtad 2022.10.02

behöva ta fram relevant information som behövs vid en taxonomianalys, men det som ännu är ovisst är huruvida kapitalförvaltaren eller små och medelstora företag själva kommer att behöva utföra taxonomianalysen. Om kapitalförvaltaren lägger ansvaret på företaget kan detta innebära att de behöver anlita externt stöd för att kunna rapportera tillbaka till portföljägarna hur på pass väl deras ekonomiska aktiviteter är i linje med taxonomin. I framtiden kommer investerare troligtvis i högre utsträckning efterfråga att även små och medelstora företag kan påvisa en högre taxonomianpassning.

5 Behov, utmaningar, möjligheter för företagen

I detta kapitel beskrivs vilka behov, utmaningar och möjligheter som uppstår för små och medelstora företag när de ska anpassa sin verksamhet efter taxonomins påverkan.

5.1 Taxonomins implementering ger upphov till nya behov

Små och medelstora företag kommer att påverkas av taxonomin och nya behov uppstå som en följd av taxonomins införande. Det behövs mer kunskap och tydligare riktlinjer för att små och medelstora företag. Många insatser som behöver genomföras är resurskrävande och svåra för företag att genomföra på egen hand. Dessa behov som taxonomin medför beskrivs närmare i följande avsnitt.

- **Behov av kunskap och tydlig information**
Det finns ett stort behov av kunskap om taxonomin hos små och medelstora företag. Dels måste de få insikt i vad taxonomin är och innebär, hur man tolkar den, hur det de påverkas, dels vad de kan göra för att förbereda sig, motarbeta risker och dra nytta av möjligheter. Framför allt behöver företagen förbereda sig på att kunna möta efterfrågan på information från finansiärer och storbolag. Eftersom taxonomin är ny för alla involverade parter så finns det inte några fastställda rutiner, processer och riktlinjer för data som små och medelstora företag förväntas leverera i förhållande till sina kunder, finansiärer och samarbetspartners.
- **Behov av stöd gällande datainsamling, hantering och resurser**
Taxonomin omfattar en komplex redovisning som innebär att företagen måste vara väl insatta i vad de ska rapportera samt hur de ska samla rätt information. Företagen måste också ha kunskap om vilka resurser som behövs för att hantera de ökande rapporteringskraven i form av kompetenser, data och system. I analysen framkommer det att många i dagsläget inte har tillgång till hållbarhetsdata och det finns brist på både kunskap, rutiner och resurser för att ta fram relevant taxonomirelaterade data.

I intervjuerna framkommer det att stöd efterfrågas i form av kunskap, finansiella medel, datainsamling och hantering samt resursmässigt stöd för att klara den potentiella administrativa bördan. Specifikt pekar studien på att många små och medelstora företag har en låg mognadsgrad när det gäller datainsamling och datahantering och att de skulle dra nytta av stöd inom detta område. Detta uttrycks särskilt i intervjuer med branschorganisationerna.

- **Behov av tydliga incitament**
Eftersom kunskapen om taxonomin är låg hos små och medelstora företag är det också okänt för dem vilka fördelar de kan dra genom att kunna leverera i enlighet med taxonomin. För att motivera dessa företag att proaktivt genomföra det resurskrävande arbete som de flesta förr eller senare kommer att behöva genomföra (i olika grad), behöver de vara medvetna om möjliga konkurrensfördelar eller risker med att inte göra det.

5.2 Brist på riktlinjer och tydlighet är en stor utmaning

Flera av de utmaningar som har identifierats för att små och medelstora företag ska kunna leverera i enlighet med taxonomin beror på att det saknas tydliga riktlinjer. Dessutom ska nya data tas fram och hanteras utifrån företagets bransch och affärsrelationer vilket också ökar komplexiteten i införandet.

Idag pågår en process där storbolag och finansiärer arbetar med att anpassa sig efter taxonomins direktiv och skapa processer för att implementera redovisningen i sin verksamhet. Osäkerheten hos storbolagen innebär att små och medelstora företag i nuläget saknar tydliga krav på vad de ska leverera för att uppfylla taxonomin. När kraven väl kommer på plats är det sannolikt att de små och medelstora företagen behöver agera snabbt för att möta kraven och bibehålla affären.

5.3 Konkurrensfördel för de företag som lyckas

För de små och medelstora företag som lyckas leverera på taxonomin kan det innebära en konkurrensfördel. Små och medelstora företag med kunskap om hållbarhet och taxonomin, bra datahantering/transparens i värdekedjorna och/eller som är nyckelleverantörer kan ha försprång och få konkurrensfördelar. De som förbereder sig för att leverera taxonomirelaterad information kommer förbättra företagets konkurrenskraft både finansiellt och försäljningsmässigt.

För bolag med intresse för bedriva en hållbar verksamhet kan taxonomin underlätta möjligheten att identifiera vad som är hållbart. Hållbarhetskunskap kan komma att öka i företag eftersom flera kommer att behöva arbeta med hållbarhet för att uppfylla ökade krav. Dessutom kan taxonomin bidra till ökad kunskapsintegrering inom verksamheter, eftersom finansiella funktioner börjar arbeta mer kopplat till hållbarhet.

5.3.1 Kan bli lättare att attrahera kapital

Eftersom finansmarknadsaktörerna omfattas av taxonomiförordningen kommer de i allt större utsträckning begära in hållbarhetsdata vid bedömning om en investering eller lån. Investerare bedöms därmed i allt större utsträckning styra sina investeringar mot hållbara verksamheter som kan leverera information som är i linje med taxonomin. Detsamma gäller vid lån där en bedömningsgrund kommer vara hur hållbar verksamheten är. De små och medelstora företag som kan uppvisa rätt hållbarhetsdata kommer att premieras medan de som saknar data kan bli utan finansiering eller lån.

5.4 Risker med taxonomins implementering

Av studien framgår att taxonomin upplevs som och snäv och att det krävs fler bedömningsgrunder för att bedöma hållbarhet i ett bolag. Det är också flera som beskriver att de inte ser nyttan med taxonomin och att den är för

resurskrävande och svår. För små och medelstora företag kan det vara svårt att uppfylla nya krav och de kan därmed bli bortvalda och förlora konkurrenskraft. En ytterligare utmanande faktor är att det i dagsläget inte finns tydlighet i vad som förväntas av dem och att när riktlinjer väl sätts måste de anpassa sig snabbt. Nedan beskrivs de risker som kan uppstå med taxonomin.

- **Risk för låg användning som bedömningsverktyg**
I dagsläget upplevs taxonomin som alltför snäv då den endast inkluderar två av de sex tilltänkta miljömålen vilket gör det omöjligt för finansmarknadsaktörer att endast använda taxonomin vid bedömning av hur hållbart ett bolag är. Det är än så länge ovisst hur pass central taxonomin kommer att bli i detta avseende. Det finns en risk att taxonomin inte kommer att upplevas som tillräcklig även när det blir obligatoriskt för företag att rapportera på alla miljömålen. Detta kommer således fortsätta hämma möjligheten för taxonomin att bli ett enskilt bedömningsverktyg, vilket i sin tur riskerar uppfyllnad av dess syfte med att skapa ett gemensamt språk för vad som ska anses hållbart.
- **Taxonomin anses ej ändamålsenlig**
Av studien framgår det att det finns en risk med att företag och finansmarknadsaktörer inte ser nyttan med taxonomin och/ eller upplever den som för tidskrävande och svår att arbeta utefter. Detta kan i sin tur leda till att dessa aktörer inte bryr sig om att aktivt arbeta för nå upp till kraven i taxonomin och väljer att rapportera en noll procent taxonomiuppfyllnad. Ett sådant scenario hämmar taxonomins möjlighet att få fotfäste.
- **Svårighet att uppfylla kraven riskerar att ge sämre ställning mot kunder och finansiärer**
För vissa små och medelstora företag kommer det troligtvis bli utmanade att tillhandahålla den taxonomirelaterade data som kunder eller finansmarknadsaktörer efterfrågar som en konsekvens av bristen på administrativa, kompetens- eller kapitalmässiga resurser. Dessa små och medelstora företag riskerar dels att bli bortvalda som leverantörer och erbjudas färre finansieringsmöjligheter. Redan i dagsläget finns det fler finansieringsmöjligheter för företag som kan uppvisa en taxonomianpassning, i form av gröna lån och gröna kreditgarantier. Utbudet av dessa gröna finansieringsmöjligheter är också något som bara väntas öka. I värsta fall kan detta leda till att små och medelstora företag blir utkonkurrerade av andra företag som uppfyller kraven både gentemot dess kunder och finansieringsaktörer. Detta kan i sin tur leda till svårigheter att attrahera kapital och finanser.
- **Tar lång tid innan storbolagen efterfrågar relevant data**
Det finns en risk med att storbolag inte informerar sina leverantörer om att de kommer att efterfråga taxonomirelaterade data vilket kan leda till att vissa små och medelstora företag står oförberedda inför uppgiften att tillhandahålla den data inom önskad tidsram när efterfrågan väl kommer. Detta kan i sin tur leda till att de förlorar sin plats i leverantörskedjan till andra företag som lyckas tillmötesgå storbolagens efterfrågan.

6 Stöd till företagen

Det finns behov av stöd till små och medelstora företag för att de ska förstå och kunna möta kraven som följer av EU-taxonomin. I det här kapitlet beskrivs vilka offentliga aktörer som har en viktig roll i arbetet med att stötta företagen i deras arbete med EU-taxonomin.

6.1 Flera myndigheter som berörs av EU-taxonomin

Det finns flera offentliga myndigheter som berörs av taxonomin utifrån många olika perspektiv. Ett exempel är Finansinspektionen vars uppdrag är att övervaka den svenska finansmarknaden. I dagsläget har Finansinspektionen tillsynsansvar för delar av EU-taxonomin. Finansinspektionen har dock flaggat för att deras uppdrag i många delar inte är tillräckligt definierat samt att myndigheten saknar hållbarhetskompetens på området. Exempelvis är det oklart om tillsynsuppdraget innefattar att granska om en viss underliggande investering uppfyller de miljömässiga kraven i granskningskriterierna.³⁷

Naturvårdsverket är en central aktör för EU-taxonomin eftersom myndigheten driver och samordnar miljöarbetet i Sverige. Även Jordbruksverket och Skogsstyrelsen berörs eftersom de verkar inom sektorer som omfattas av taxonomin. De flesta bolag inom skogs- och jordbrukssektorn är just små och medelstora företag. Utöver dessa nämnda myndigheter finns också flera offentliga aktörer på regional och nationell nivå som berörs av EU-taxonomin eftersom de har i uppdrag att främja näringslivet och genomföra insatser för att öka konkurrenskraften och främja tillväxt.

6.1.1 Tillväxtverket och regionala utvecklingsaktörer har en viktig roll

Tillväxtverket är en myndighet under näringsdepartementet som har ett uppdrag att främja hållbar näringslivsutveckling och regional tillväxt. Regioner har ett regionalt utvecklingsansvar. Uppdraget är lagstadgat och innebär att regionerna ska utarbeta en regional utvecklingsstrategi för länets utveckling och samordna insatser för att genomföra strategin. Det handlar om att förmå länets aktörer att arbeta mot samma mål för att tillsammans skapa tillväxt och utvecklig utifrån länets specifika förutsättningar. I region Skåne har ansvariga för näringslivsfrågor nyligen beslutat att de ska ta ett helhetsgrepp kring grön omställning. De ska bland annat titta på vad regionen gör idag, vad de kan och ska göra. I dagsläget pågår olika interna insatser där man bland annat jobbar med intern kompetensutveckling i förhållande till nya regelverk men genom att ta detta helhetsgrepp hoppas de ansvariga för näringslivsfrågor att de ska uppnå ett mer strukturerat tillvägagångssätt och bättre möta näringslivets behov.

6.1.2 Branschorganisationer kan bidra med branschspecifik kunskap

Branschorganisationer erbjuder tjänster och information till den bransch den befinner sig i, och är närmare små och medelstora företag än de flesta andra aktörerna som benämns i intervjuerna. Branschorganisationer uttrycker att de i viss mån har en roll i att upplysa företag om taxonomin då deras uppdrag

³⁷ Promemorian Lagstiftningsåtgärder med anledning av EU:s gröna taxonomiförordning (Fi2021/01011)
<https://www.fi.se/contentassets/d5008594f6e94dcfac0c15c4ac559828/remissvar-eus-grona-taxonomiforordning.pdf>, Hämtad 2022.10.02

till stor del går ut på att skapa mötesplatser, stärka relationer och möjligheter till tillväxt samt erbjuda kompetensutveckling. Ingen av de intervjuade uppger dock att de kommit särskilt långt med att informera och utbilda sina medlemsföretag kring taxonomin. Av intervjuerna framgår det även att branschorganisationer kan vara ett viktigt stöd för tolkning av taxonomins kriterier. Här är byggbranschen ett exempel på en branschorganisation som drivit ett sådant initiativ där de hjälper sina medlemmar att förstå taxonomins kriterier.

En av de intervjuade branschorganisationerna menar att det kan vara värdefullt för dem att ha kontakt med branschorganisationen Srf konsulterna som är en branschorganisation för redovisningskonsulter och lönekonsulter, och Föreningen auktoriserades revisorer (FAR) som är en branschorganisation inom redovisning, revision och rådgivning. Detta då redovisningskonsulter ofta är de första att höra om små och medelstora företags faktiska behov och utmaningar i samband med taxonomianpassning.

7 Relevanta stödinsatser

Det tar tid för organisationer som berörs av taxonomin att utveckla kunskap och tillgodogöra sig den information som finns. I detta kapitel beskrivs vilken typ av kunskap och insatser som kan bidra till små och medelstora företags anpassning till taxonomin.

7.1.1 Mognadsgraden är låg hos företagen

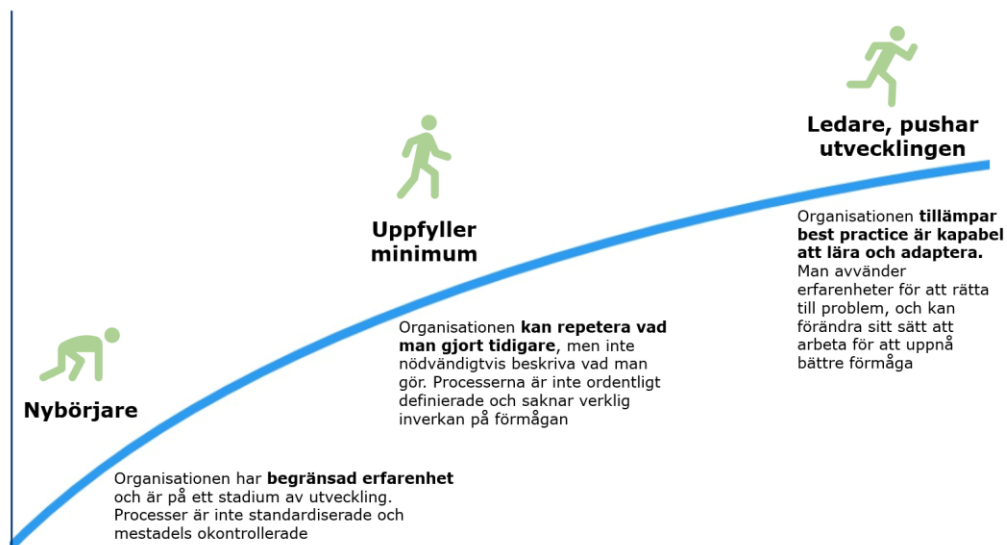
Taxonomin är en relativt ny företeelse och de flesta aktörer som berörs har ännu inte den kunskap som behövs för att kunna möta kraven. De stora bolagen som redan nu omfattas av kraven vittnar om att det finns många frågetecken kring taxonomin. Det gäller svårigheter att tolka regelverket, anpassa verksamheten för uppföljning och rapportering av taxonomirelaterade data till att integrera taxonomin i verksamheten. Flera av de branschorganisationer som intervjuats i den här studien uttrycker en oro för att små och medelstora företag står oförberedda och att många av dem saknar kännedom om taxonomin till den grad att det inte vet att den finns.

7.1.2 Kunskapen hos företagen utvecklas stegvis

Förmågan att ta till sig information och sedan omsätta den i handling beskrivs ofta i en mognadsmodell som en kurva där kunskapen växer stegvis. Denna kunskapskurva omfattar flera faser, från en kunskapsmässigt omogen organisation till att organisationen stegvis har förflyttats till en organisation som har optimerats och tillämpar rutiner och metoder som är väl fungerande. Den organisation som är högst på kurvan har förmågan att tillämpa kunskapen, adaptera kunskapen, arbeta proaktivt och driva utveckling inom området.

I de organisationer som befinner sig längst ner på kurvan är utgångspunkten att det finns en liten allmän kunskap inom ett område, i detta fall om taxonomin. De insatser som kan förflytta organisationer uppåt i kurvan är ofta generella insatser som lyfter det allmänna kunskapsläget. Desto högre en organisation befinner sig på kurvan desto mer specifik och tillämpbar information kommer behövas. Bedömningen är att majoriteten av alla berörda aktörer befinner sig i nybörjarstadiet när det gäller taxonomin. Vissa organisationer har kommit lite längre i läroprocessen men idag finns inga som kommit så pass långt att de kan driva utvecklingen och har optimerade metoder som de tillämpar.

Figur 3: Illustrativ överblick över olika faser i en organisations lärandeprocess

Modellen kan vara till stöttning i bedömning av vilken typ av insatser som behövs för att förflytta organisationers kunskap och möjligheter att anpassa sin verksamhet till taxonomin. Utgångspunkten är att små och medelstora företag befinner sig i nybörjarfasen och behöver generell och lättillgänglig information och kunskap om taxonomin.

7.1.3 Det behövs ökad samordning av insatser mot små och medelstora företag

Små och medelstora företag är företag som hittas i alla delar av näringslivet med olika relationer och primära kontaktytor för kunskapsinsamling. Flera är medlemmar i branschorganisationer som bidrar med bred kunskap inom den specifika branschen. Flera av dessa branschorganisationer har påbörjat ett arbete med att sprida kunskap och ta fram information till sina medlemmar om taxonomin.

Utöver branschorganisationerna finns det flera aktörer inom det offentliga som har till uppdrag att genomföra insatser som syftar till att stärka näringslivet. Dessa verkar på såväl regional som nationell nivå. Ett exempel på en aktör som bidrar mycket till att utveckla och stärka näringslivet är Regionala utvecklingsaktörer som bygger upp kunskap och bidrar till näringslivets utveckling inom regionen.

Olika myndigheter har också en viktig roll att fylla när det kommer till att sprida kunskap, genomföra insatser och bidra till utveckling inom olika områden som bidrar till samhällets hållbara utveckling.

Då det finns många aktörer som är involverade i taxonomin och aktörer med uppdrag att främja näringslivet finns en risk att dessa inte samordnar sina insatser. Eftersom kunskapen hos många aktörer och företag är generellt sett låg, finns möjligheter att genom samordnade insatser nå fler och höja den generella kompetensen om taxonomin.

8 Slutsatser och rekommendationer

8.1 Slutsatser

Nedan presenteras Rambolls övergripande slutsatser om hur små och medelstora företag kommer påverkas av taxonomin.

8.1.1 Mer kunskap om taxonomin

Studien vittnar om en generellt låg kunskapsmässig mognadsgrad gällande taxonomin. Det behövs mer tillgänglig information för att förstå grunderna i taxonomin i ett första steg för att i ett nästa steg skapa förutsättningar att förhålla sig till taxonomin. Storbolag och finansmarknadsaktörer har högre kunskap än andra aktörer, men upplever stora svårigheter i att tolka kriterierna. Den information som finns i dag är ofta komplex och svårtolkad vilket gör att tröskeln för att sätta sig in i taxonomin är onödigt hög.

8.1.2 Taxonomin påverkar i olika utsträckning

Små och medelstora företag kommer att påverkas indirekt av taxonomin i olika utsträckning beroende på verksamhetens bransch och affärsrelationer. Finansmarknaden uttrycker att deras fokus på hållbarhet ökar och att taxonomin är en av flera drivkrafter till detta. Allt fler fonder, investerare och banker kommer sannolikt att ställa krav på att små och medelstora företag ska lämna data som visar att deras aktiviteter är i linje med taxonomin. För de företag som vill attrahera kapital kan kunskap om, och förmåga att leverera denna typ av information vara en konkurrensfördel och i vissa fall direkta krav.

De små och medelstora företag som befinner sig i en leveranskedja med ett bolag som omfattas av taxonomin kommer behöva leverera data och information som visar att aktiviteterna drivs enligt taxonomins riktlinjer. Flera storbolag uttrycker att de är beroende av att leverantörerna kan leverera taxonomirelaterad information för att själva kunna rapportera i linje med taxonomin. De små och medelstora företag som kan uppfylla de nya kraven och leverera rätt information kommer att ha en konkurrensfördel.

8.1.3 Små och medelstora företag behöver ta fram ny information

Storbolagen kommer behöva mer insyn i sina värdekedjor och därför inhämta mer data och information från sina leverantörer, som i många fall är just små och medelstora företag. Alla aktörer, särskilt finansmarknaden, understryker att det kommer att vara särskilt viktigt för bolag att lämna uppgifter kring taxonomins minimikrav gällande social hållbarhet (minimum safeguards) och att inte orsaka skada på något av de sex miljömålen (DNSH-kriterier). Att leverera denna typ av information kan vara mycket utmanande för små och medelstora företag då många inte har befintliga hållbarhetsrapporter och saknar struktur och kunskap om att ta fram hållbarhetsdata och genomföra analyser.

8.1.4 Små och medelstora företag är oförberedda

Studien pekar på att små och medelstora företag inte har någon beredskap eller har förberett sin verksamhet för att leverera data och uppgifter i enlighet med taxonomins klassificeringssystem. För företag som verkar i mellanproducerande led i leverantörskedjan kan bristen på förberedelse vara särskilt allvarligt eftersom det kan ge negativa konsekvenser för affärerna. Ofta är dessa mellanproducerande företag beroende av att göra affärer med

stora bolag. De måste därför i sin roll som leverantör tillse att rätt information och data finns som kan bidra till att storbolaget kan uppfylla taxonomin. När storbolag och finansiärer har utvecklat riktlinjer och tydligt kan kravställa små och medelstora företag är det viktigt att de har förberett sig i högsta möjliga mån för att säkra att de har förutsättningar att rapportera i enlighet med kraven.

8.1.5 Rådgivande insatser kommer behövas

Taxonomin är teknisk, och kan upplevas som komplicerad och svårtolkad. Många aktörer arbetar idag aktivt för att förstå taxonomin och dess kriterier. Det pågår också flera insatser för att säkerställa att det finns tillgänglig information och stöttning för att kunna rapportera i enlighet med taxonomins riktlinjer. Det är dock skillnader i hur långt olika bolag och branscher har kommit och de intervjuade aktörerna uttrycker att det kommer att krävas mer kunskap och rådgivning för att kunna hantera taxonomins och därmed bibehålla sin verksamhets konkurrenskraft.

8.2 Rekommendationer

Utifrån studien och de övergripande slutsatserna har Ramboll identifierat flera insatser som de rekommenderar Tillväxtverket att överväga i det fortsatta arbetet.

8.2.1 Etablera gemensamma grunder för hur offentliga aktörer ska bidra

För att skapa samsyn och arbeta i gemensam riktning bör alla involverade offentliga aktörer samlas och skapa en gemensam grund i vilken roll de kan ta. För att göra detta krävs kunskap om vilka offentliga aktörer som berörs av taxonomin, vilken roll de har och förståelse för hur de i sin roll kan bidra i det gemensamma arbetet. Aktörerna behöver därmed gemensamt sätta riktlinjer för vilka insatser de ska bedriva för att underlätta implementeringen av taxonomin för företaget.

Rekommenderade insatser som kan genomföras i ett första skede:

- Ta fram en systemkarta som beskriver vilka offentliga aktörer som berörs av taxonomin i förhållande till små och medelstora företag
- Etablera kontakter med aktörer, skapa kunskapsunderlag och förståelse för taxonomin och dess påverkan
- Skapa gemensamma grunder och riktlinjer för hur det offentliga aktörerna ska agera i förhållande till taxonomin
- Fördela roller och ansvarsområden

8.2.2 Utred olika aktörers roller

Kunskapen och insatserna kan komma från flera håll, dessa insatser kan komplettera varandra och vara olika utifrån olika mottagares och branschers behov. Idag finns flera organisationer och även myndigheter som arbetar med att stötta olika delar av näringslivet att anpassa sig efter taxonomin. För att myndigheterna ska kunna erbjuda företagen rätt insatser bör de se över vilken roll de ska ta i förhållande till andra aktörer. Rekommenderade insatser som kan genomföras i ett första skede:

- Utred vilka aktörer som bedöms kunna bidra med kunskap om små och medelstora företag och taxonomins påverkan
- Etablera kontaktytor med aktörer för lärande, kunskapsutbyte och informationsdelning

- Skapa en förståelse för vilka förutsättningar som finns hos de olika aktörerna som kan bidra och vilken roll de kan ta när det kommer till taxonomin och stöttande insatser

8.2.3 Utred behovet av stöd

Behoven ser olika ut i olika branscher, de har kommit olika långt och påverkas i olika stor utsträckning. Utifrån detta rekommenderas Tillväxtverket utreda behoven inom de olika branscherna och även när behoven förväntas uppstå eftersom taxonomin införs i flera delsteg och därmed berör olika parter.

Rekommenderade insatser som kan genomföras i ett första skede:

- Utred hur olika branscher kommer påverkas av taxonomin, i vilken utsträckning och när i tiden
- Genomför en djupstudie om behovet i en av de branscher som påverkats mest initialt tex byggbranschen
- Genomför ytterligare djupstudier för övriga branscher som initialt omfattas av taxonomin

8.2.4 Bidra med information om taxonomin

Studien pekar på att det finns en stor efterfrågan av kunskap och att den generella kunskapsnivån hos små och medelstora företag är för låg för att de ska kunna anpassa sig efter taxonomin. Många små och medelstora företag är oförberedda och flera kommer behöva anpassa sig efter taxonomin snabbt. Det är då viktigt att de kan ta del av lättillgänglig information utifrån deras behov och kunskapsnivå.

Rekommenderade insatser som kan genomföras i ett första skede:

- Ta fram lättillgängliga kunskapsunderlag som beskriver taxonomin och informera övergripande om vilka insatser som kommer krävas för att kunna leverera i enlighet taxonomin.
- Ta fram riktlinjer och underlag som guidar små och medelstora företag att förbereda sig och ta steg i rätt riktning. Informationen bör syftat till att ge ökade kunskaper om vilka krav som kan ställas gällande taxonomirelaterad information och data.

Bjud in till öppna informationsträffar och workshops kring vad taxonomin är och hur den kan påverka små och medelstora företag.

Dessa underlag kan spridas via hemsidor, sociala medier och via verksamt.se med syfte att stärka små och medelstora företags kunskapsläge och möjlighet att leverera information i linje med taxonomin.

9 Referenser

Cartina: *Uppdaterad översyn av EU-taxonoms påverkan på det svenska näringslivet*:
https://www.svensktnaringsliv.se/bilder_och_dokument/rapporter/2m9s7g_taxonomirapport_pdf_1182384.html/Taxonomirapport_public.pdf

ESMA, *Sustainable Finance - Implementation timeline*:
<https://www.esma.europa.eu/document/sustainable-finance-implementation-timeline>

Europeiska kommissionen, *Hållbar finansiering och EU:s taxonomi EU-kommissionen vidtar nya åtgärder för att styra investeringar mot hållbara verksamheter*:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sv/ip_21_1804

Europeiska kommissionen, *Bilagor till kommissionens delegerade akter*:
https://finance.ec.europa.eu/regulation-and-supervision/implementing-and-delegated-acts/taxonomy-regulation_en

Europeiska Kommissionen, *FAQ: What is the EU Taxonomy Article 8 delegated act and how will it work in practice?*
https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/sustainable-finance-taxonomy-article-8-faq_en.pdf

Europeiska Kommissionen, *Final Report on Social Taxonomy, Platform on Sustainable Finance*:
https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/280222-sustainable-finance-platform-finance-report-social-taxonomy.pdf

Europeiska rådet, *Den europeiska gröna given*:
<https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/green-deal/>

Exportkreditnämnden: *Nu ska Sverige bli hållbart - så påverkas ditt bolag*:
<https://www.ekn.se/magasin/hallbarhet/eu-taxonomi/>

Exportkreditnämnden, *Grön kreditgaranti för banker*:
<https://www.ekn.se/garantier/banker/gron-kreditgaranti/>

Finansinspektionen, *Hållbarhetsredovisning*: <https://fi.se/sv/hallbarhet/regler/redovisning/>

Finansinspektionen, *Hållbarhetsrelaterade upplysningar*:
<https://www.fi.se/sv/hallbarhet/regler/upplysningar/>

Finansinspektionen, *Taxonomi*: <https://www.fi.se/sv/hallbarhet/regler/taxonomi/>

FN, *International Bill of Human Rights, A brief history, and the two International Covenants*:
<https://www.ohchr.org/en/what-are-human-rights/international-bill-human-rights>

Nextonomy, Danske Banks nyhetsportal, *Så påverkas ditt företag av EU's hållbarhetsdirektiv*:
<https://nextconomy.se/hallbarhet/sa-pa-verkas-ditt-foretag-av-eus-nya-miljoregler/>

OECD, *Guidelines for Multinational Enterprises* 2011 Edition, OECD Publishing, 2011:
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264115415-en>

Riksgälden, *Kreditgarantier för gröna investeringar*: <https://www.riksdagen.se/sv/var-verksamhet/garantier-och-lan/grona-kreditgarantier/>

Svenskt näringsliv: *Så påverkas företagen av EU:s taxonomi*:
https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/hallbarhet-miljo-och-energi/sa-paverkas-foretagen-av-eus-taxonomi_1182758.html

Technical Expert Group on Sustainable Finance, 2020, *Taxonomy: Final report of the Technical Expert Group on Sustainable Finance*:
https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/200309-sustainable-finance-teg-final-report-taxonomy_en.pdf

The Greenhouse Gas Protocol, 2004, *A Corporate Accounting and Reporting Standard*:
<https://ghgprotocol.org/sites/default/files/standards/ghg-protocol-revised.pdf>

The European Parliament and the Council of the European Union, *Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088, L 198/13, Official*

Journal of the European Union, 2020: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0852&from=EN>

The International Labour Conference, *ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*, 2022: <https://www.ilo.org/declaration/lang--en/index.htm>

UN OHCHR, *Guiding Principles on Business and Human Rights*, HR/PUB/11/04, Geneva: Publishing Service, United Nations, 2012:
https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf

Du kan ladda ned Tillväxtverkets publikationer på tillvaxtverket.se.
© Tillväxtverket
Stockholm, februari 2023
Digital: ISBN 978-91-89730-23-6
Rapport 0435

Har du frågor om den här publikationen, kontakta:
Caroline Dahlbom
Telefon, växel 08-681 91 00